

Gesprekken

Marc Laman (Erfgoedhuis ZH) Onderzoekt in eigen traject draagvlak voor het idee van Blauwe Hekken als markeringsselement. *“Het doel van dit gesprek (met LTO) was om te kijken of er vanuit de boeren voldoende steun te verwachten is voor dit project. Het gesprek verliep positief, maar er moeten nog een paar stappen worden gezet om te kunnen vaststellen of er ook daadwerkelijk voldoende steun is. LTO-noord zal de komende weken andere afdelingen benaderen die in het Zuid-Hollandse en Utrechtse deel van het inundatiegebied liggen.*

Ik heb ook aan LTO gevraagd of een ander idee om de OHW beter beleefbaar te maken, namelijk het inzaaien van blauw gekeurde bloemen, ook op support van de boeren zou kan rekenen. Dat ligt toch wat anders blijkt uit de eerste reactie, omdat dit zou kunnen betekenen dat koeien op die plekken niet kunnen grazen. Dat betekent dan weer dat de boeren gecompenseerd willen worden. Dus aan dit idee zitten sowieso extra financiële consequenties.

Ik van plan om het project 350 Blauwe Boerenhekken voor de komende subsidieronden bij de provincie aan te melden (voor 15 augustus). Ik zal daarbij in ieder geval aangeven dat het project mogelijk gekoppeld kan worden aan vergelijkbare verbeeldingsmogelijkheden zoals jij zelf hebt aangegeven.

Wat betreft jouw uitnodiging om te komen praten en/of mee te willen werken vind ik prima, maar zoals ik hierboven heb aangegeven is het eerste doel om er achter te komen of er voldoende support is voor het idee. Zolang dat niet het geval is wil ik niet te hard van stapel lopen. Eind augustus weet ik in ieder geval meer.”

Marinus Kooiman (Onderzoeks- en adviesbureau Cultuurhistorische

Projecten): Heb ik benaderd als klankbord. Is enthousiast over het idee om alle ideeën mee te nemen. *“In het weekend heb ik nog even nagedacht, jouw OHW-idee lijkt me nog steeds heel goed. Vooral omdat het in/over het hele OHW-gebied toepasbaar is, in meerdere opzichten functioneel is en door meerdere partijen opgepakt kan worden.*

Misschien is het goed in jouw stuk de term ‘meekoppelkans’ te gebruiken, WSR is daar in elk geval vertrouwd mee. De OHW wordt dan een (vaste) meekoppelkans bij dingen als piekbergingen enzo.

Andere gedachte: het is per ‘waterveld’ goed om aan te geven op welk punt je in de OHW bent: vooral waar in het inundatiegebied. Hoe dat moet, tja, we willen, zoals besproken, niet overal bordjes of qr-codes dus daar moet nog een vorm voor komen. Ook nog een punt: misschien een volgorde aanbrengen: eerst terreinen in de buurt van OHW-plekken als de dijken die de inundatievlakken begrensd en ook de vestingwerken, later verder het inundatiegebied in.

En tenslotte: een vorm van bewonersbelang of -participatie: koppelen aan bestaande routes (fietsers geven geld uit in een gebied!). Gietwater voor de tuin in droge periode ipv leidingwater?”

Maarten Koppen (Waterschap Rivierenland)

Is voor het Waterschap betrokken in het gebied als projectleider Gebiedsgerichte Plannen en op het gebied van “Watererfgoed”. Is enthousiast en ziet meekoppelkansen. Is zeker bereid mee te kijken naar plaatsen en kansen. Ziet

inderdaad mogelijkheden voor het herbenoemen van de geschiedenis en het erfgoed van het Waterschap Rivierenland.

Allard Koopal (Waterschap Rivierenland)

Ziet kansen voor de combinatie geschiedenis van de inundatie zichtbaar maken en de opgaven aangaande klimaatadaptatie/waterberging gecombineerd met verhogen natuurwaarden/biodiversiteit. Noemt de samenwerkingsovereenkomst tussen de Provincie Zuid-Holland en de WSRL over de combinatie natuur/recreatie en water en dat daar kansen zouden kunnen liggen. (Gebiedsagenda Water en Groen Alblasserwaard 2019-2025)

Ziet ook kansen voor de blauwe paaltjes en de blauwe hekken. Zou zelfs navragen wat de mogelijkheden zijn bij WSRL voor wat betreft het blauw verven van hun hekken.

We hebben gekeken op de kaart van de OHW en ons viel een aantal dingen op. De OHW in de Alblasserwaard loopt bijna 100% over de oude verdeling Overwaard en Nederwaard. De Overwaard werd geïnundeerd, de Nederwaard niet. Noemt een aantal opties of kansen voor wat betreft WSRL en OHW. Winwin, werk met werk maken. WSRL heeft nog een aantal opgaven, zowel als compensatie voor waterberging/dijkversterking, maar ook elders in de polders. Dijkgraaf Ko Verdaas zou wel eens enthousiast kunnen zijn over deze plannen. Ook de afdeling Communicatie van het WSRL wordt door Allard op de hoogte gebracht van deze plannen.

Plaatsen waar mogelijkheden zouden liggen:

1. gemaal Blokland, of bij de Ottolandse vliet/Vuilendam
2. opgave bij Sluis
3. opgave bij Lexmond
4. Lekkerlandse polder
5. Goudriaan/Oud Alblas, langzaam verkeersroute verbetering

Contactpersonen volgens Allard:

Marco Vremden, WSRL Kadeverbetering

Tamara van Vremden, WSRL opgave Oude Zederik

Lido Bode, RO Giessenlanden, Molenlanden

Tony Tessers, Molenlanden

Maarten Koppen, WSRL, over erfgoed waterschap

Ko Verdaas, dijkgraaf WSRL, wil graag meerwaarde creëren.

Pia Schrijnemakers, WSRL, communicatie

Marielle Runge, vakspecialist Toerisme en Ruimte, gemeente Molenlanden

Noemt het Waterliniepad tussen Nieuwpoort (Schoonhoven) en Gorinchem (Loevestijn). Je noemde daarbij naast Bernt ook Margot Stolk. Ik hoorde toevallig in Gorinchem (Jorick de Kreij en Christiaan Alderliesten) ook de VR paal genoemd worden.

Benoemt het belang van het gebruik van het beeldmerk OHW. De huisstijl en het beeldmerk dat ontworpen is via Liniebreed Ondernemen.

Noemt het fort bij Vuren als voorbeeld van een locatie waarbij met een toestel wordt duidelijk gemaakt wat er gebeurt als een dijk het begeeft. Daarbij als contact Bea Kramer-Huijgen (ik heb haar achternaam opgezocht als omgevingsmanager WSRL Noemt ook Juke van Nieuwkerk van Stichting Liniebreed Ondernemen.

In 2025 is het jubileumjaar van de OHW.

De OHW en het kunstproject zou in jouw woorden vooral ook in het belang moeten zijn van de OHW. Gedragen door alle partners.

Vraagt zich af wat er gebeurt met de kunstuitingen uit dit project voor wat betreft onderhoud bijvoorbeeld. Wie is daar voor verantwoordelijk?

Een en ander moet vooral een gezamenlijk iets zijn (let op het beeldmerk).

Vond de verhalenbankjes mooi inpasbaar en goed te gebruiken in bijvoorbeeld Nieuwpoort of langs de route.

Nieuwpoort 'laden' als bestemming, waar het verhaal beter van de OHW beter zichtbaar wordt is van belang.

De twin cities (Nieuwpoort en Schoonhoven) trekken samen op.

Klaas Hemke van Meekeren (Polderprof)

Heeft juni 2019 op verzoek van stichting OHW een voorstel uitgewerkt over het project Schanskorven. Schanskorven werden ook in de tijd van de OHW gebruikt als mobiele verschansingen waarachter troepen konden schuilen. Het plan is om die korven op strategische plekken (kruisingen van wandel/fietspaden, grenzen van OHW gebieden etc) te plaatsen.

Korven worden gemaakt door mandenvlechters maar dat zou in dit project ook prachtig kunnen door burgerparticipatie. Betrek de burgers van de OHW bij hun eigen geschiedenis door hen korven te laten maken voor gebruik in bovenstaand doel. De bedoeling is om de korven als een soort speerpunten zelf korven neer te gaan/laten zetten als OHW, waardoor je enthousiasme kweekt en anderen ook initiatieven gaan nemen om die korven te maken en te plaatsen. Impulsplekken in de woorden van Klaas. Bijvoorbeeld bij de vestingsteden of Linie van Pleit (Oudewater). In het verleden waren er hele magazijnen met voorraden schanskorven, gemaakt door boeren. Nu zouden bij griendwerkers zoals in Lexmond materiaal kunnen leveren. Er zouden zelfs bouwpakketten gemaakt kunnen worden voor bewoners of bewonersorganisaties.

De schanskorven kunnen worden gebruikt om de grenzen van de OHW te markeren. Gevuld met grond kunnen ze dan langzaam vergaan, maar ook prachtig plek bieden voor verbetering van biodiversiteit en plaats bieden aan flora en fauna (steenuilen, muizen, marterachtigen).

Marcel Benschop (Agrarisch Collectief)

“Zoals al tijdens ons gesprek aangegeven, sta ik persoonlijk positief tegenover je initiatief. Vooral ook omdat je openstaat voor allerlei (kleinschalige) ideeën om de Oud-Hollandse Waterlinie onder de aandacht te brengen van onder meer de streekbewoners. Ik verwacht wel draagvlak om bij een aantal boeren iets te regelen,

bijvoorbeeld bij bestaande plasdraslocaties, landhekken, natuurvriendelijke oevers e.d. Het gaat dan om de combi: biodiversiteit (via agrarisch natuur- en landschapsbeheer) en historisch besef. Graag denk ik met je mee in het vervolg. Je beeldplan/beeldschets voeg ik bij de stukken voor de eerstvolgende bestuursvergadering, zodat ook het bestuur ervan op de hoogte is (misschien wordt ik teruggefloten, maar dat verwacht ik niet...).

In de derde alinea heb je het over het gebruik van stukken land 'als boezem'. Dat is misschien verwarrend."

Ninouk Vermeer (Zuid Hollands Landschap)

We spraken over het kunstproject dat de Oud Hollandse Waterlinie (OHW) zichtbaarder moet maken middels functionele kunst.

Ninouk vertelde dat ze binnenkort afscheid neemt van het ZHLandschap en gaat werken bij de Dierenambulance in Wassenaar. Ze zal onderwerp en gesprek doorzetten naar haar opvolger.

Mijn vraag was of er bij het ZH Landschap draagvlak zou zijn om in hun gebieden binnen de grenzen van de OHW gelegenheid te bieden voor dit kunstproject. Zoals gezegd probeer ik op alle ideeën die mij bekend zijn zoals vermeld in de Beeldschets ruimte te geven. Ik zie verschillende impact en niveaus bij de ideeën. Een paaltje met een blauwe hoogte aanduiding heeft een andere impact en minder te overwinnen dan het inunderen van een gebied uiteraard.

Het ZHLandschap wil in principe wel meewerken, maar eventuele uitvoering van het project mag niet in de weg staan van onderhoud. Ook hier komt de vraag hoe het zit met het onderhoud van de kunstuitingen.

Ninouk vertelde wel genegen te zijn mee te werken, zeker in het geval van bijvoorbeeld Ameide Sluis. Wel belangrijk is dat het maatwerk moet zijn dat moet passen in het gebied. Daarbij kwam ook het Blauwe Hekken van het Erfgoedhuis ter sprake.

Hoe concreter de verzoeken, hoe makkelijker het wordt om mee te werken.

De OHW is bij ZH Landschap al zichtbaar bij de Boezemmolen bij Haastrecht. Daar wordt de boezem af en toe opgemalen en is er door die peilverschillen een meerwaarde voor de natuur en biodiversiteit. Ook bij het gebied bij de Coeneschans is de OHW zichtbaar. Dat zou nog wel zichtbaarder kunnen. Het kunstproject biedt daarvoor wel openingen. Met name de schanskorf werd daarbij genoemd. Ook het belang van het beeldmerk van de OHW ben werd benadrukt.

Jorick de Kreij en Christiaan Alderliesten (gemeente Gorinchem)

Vertellen dat er in Gorinchem een groot bewustzijn is ten aanzien van de Vesting Gorinchem. Veel bewoners zijn zich bewust van die Vesting en de cruciale rol die Gorinchem heeft gespeeld. De gemeente heeft dan ook een behoorlijk stringent beleid ontwikkeld op stedenbouwkundig en kunstgebied met aandacht voor die vesting en de historie. Gorinchem maakt deel uit van de Vestingdriehoek, en er is een actieve werkgroep Vesting Gorinchem.

Gorinchem is trots op die geschiedenis. "De belangrijkste stad op het gebied van de OHW" heb ik als citaat opgeschreven.

In de gemeente zijn veel elementen terug te vinden met betrekking tot de Waterlinie. De sluisjes zijn bijvoorbeeld zichtbaar.

Dat biedt voordelen voor Citymarketing en bevorderen van toerisme (De Chinezen zijn welkom, aldus Christiaan)

De Oud Hollandse Waterlinie is toch wat onderbelicht in het bewustzijn van de bevolking en dat zou wel te verbeteren zijn.

Daarbij wel een aantal kanttekeningen. Jullie kunnen aanhaken als het past, gezien bijvoorbeeld het kunstbeleid van de gemeente. Ook het feit dat Gorinchem op een kruising van diverse ontwikkelingen ligt. Toevoegen van bijvoorbeeld het beeldmerk van de OHW kruist daarbij ook andere beeldmerken zoals bijvoorbeeld de Nieuwe Hollandse Waterlinie, Ode aan het Landschap of de wandelroutes Uiterwaarden.

De wijk HoogDalem is een nieuwe nieuwbouwwijk in het gebied van de OHW. De wijk is nog in ontwikkeling. Dat zou een perfecte plek zijn om de OHW boven water te tillen, maar gezien beeldvisies en afspraken met ontwikkelaars en architecten liggen er wel wat beren op de weg. Er is een Supervisor op stedenbouw en architectuur.

De dijkversterking Gorinchem Tiel is een kans. Het Ravelijn aan de oostzijde van de stad werd ook genoemd. Een verhuizing van de moestuinen aldaar zou kansen bieden. Ook werd het terrein nabij molen De Hoop genoemd, waar een exercitieterrein in oude stijl moet 'herrijzen'. Daar zouden re-enactments gehouden kunnen worden. Daar zou ook wel een kans liggen voor het weer zichtbaar maken van juist die OHW met dit kunstproject. Daarbij zijn verhalenbankjes en schanskorven voorbij gekomen, net als de blauwe paaltjes. Inundaties wordt natuurlijk ingewikkeld in de vesting, maar zou in het landelijk gebied wellicht op zeer beperkte schaal en mits de gelegenheid zich aanbiedt mogelijk kunnen zijn.

Gorinchem kan aanhaken als het past. Ruimtelijk moet het een kwaliteitsslag zijn. Robuust en goed en niet elke keer weer iets anders erbij. Er wordt gestreefd naar kwaliteit.

Gesprek met Chris Mudde, 5 november 2019

Chris is een contact van Rolia Wiggelinkhuijsen, met als achtergrond Wageningen Universiteit én opgeleid tot landschapsarchitect. Later overgeschakeld naar deeltijdopleiding kunstacademie Willem de Kooning, waar hij zich gespecialiseerd heeft tot beeldhouwer. Een deskundige die op afstand kan kijken naar de combinatie landschap en kunst.

Hij noemt een paar mooie voorbeelden waar nut, noodzaak en kunst met elkaar worden verbonden:

* De doorgezaagde bunker in Everdingen, waarbij ook een inundatieveld is aangelegd die ook als waterberging dienst doet. Weliswaar Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) maar even mooie illustratie van wat mijn tussenrapport ook schets.

* Blokhoven/Schalkwijk. In het gebied van Stichtse Rijnlanden is in samenspraak met het waterschap ook een inundatieveld aangelegd. Ook dat combineert inundatie met waterberging en brengt volgens het bericht van Stichtse Rijnlanden zelfs de Waterlinie tot leven :-). Daarbij was grondwinning het verdienmodel overigens.

* De ijsbaan in Arkel, die in de winter ook onder water wordt gezet.

Inunderen biedt volgens hem een hele mooie verdieping en meekoppelkans:

- Waterberging: waarbij de periode dat het gebied onder water wordt gezet makkelijk kan variëren afhankelijk van de voorwaarden en de omstandigheden. Een paar weken, een paar maanden of zelfs heel het jaar.
- Verbeelding, zichtbaar maken.
 - actie afspraak maken met Daan Roosegaarde en Raaf (betrokken bij Everdingen) als mensen die op niveau zitten waar we heen zouden moeten. Waterlicht, ben wel eens bezig geweest om hem naar Kinderdijk te halen. <https://www.studioroosegaarde.net/project/waterlicht> Hij komt heel graag en regelmatig in Kinderdijk, noemt dat heel vaak als inspiratiebron. Waterlicht zou een mooi publieksevenement kunnen zijn voor wat betreft OHW, zeker met water op heuphoogte.
 - Jack van Mildert wordt genoemd als man die een manifestatie zou kunnen bedenken die bewoners en streekgenoten zou attenderen en enthousiasmeren over de OHW. Hij heeft een busexcursie georganiseerd, “Geluiden van de Polder” die veel enthousiasme heeft opgeroepen. Met zo’n manifestatie zou je bewoners op hun tenen kunnen krijgen. Een manifestatie in voorbereiding op 2022. Koppelen van Waterbeheer met Inundatie en een verbinding met het Erfgoedverhaal. In 2022 een grote manifestatie met de verbeelding als thema, bewustwording als doel.
 - Carla bracht dit thema in beeld met een **vrolijk muzikaal intermezzo** van een ensemble op de vestingwallen van Naarden (bewoners erbij betrekken) (recreatie/bewoners ed)
- Biodiversiteit Winst o.a. voordelen voor het weidevogelbeheer bij het verhogen van de waterstand. Dat plas dras (“nattigheid”).
 - actie: onderzoek welke plasdras gebieden onder beheer zijn van Het Collectief van Den Haneker (Marcel Benschop) en of die gekoppeld kunnen worden aan de OHW?
- Rem op bodemdaling. In dat geval noemde je het rapport van Peter de Ruyter met betrekking tot inklinking van veen, CO2 reductie etc. <https://peterderuyterlandschap.nl/projecten/naar-een-weerbare-alblasserwaard/>
- Nieuwe vormen van natte landbouw. Als het gaat over de OHW hebben we het inderdaad bijna naadloos ook over de veengebieden. Een uitstekende meekoppelkans. Het toekomstbeeld van Peter de Ruyter is een goede eyeopener.
- Dit gebied is historisch belangrijk.
 - Het rampjaar 1672 is helemaal "hot" op **het belang van historisch erfgoed**.
 - Ook andere historici benadrukten de rampzalige gevolgen van de Franse inval in 1672. ellende ombuigen in een kans:
 - De Werkgroep **Vesting Gorinchem** heeft de Oude Hollandse Waterlinie Prijs gewonnen (vrijwilligers/trots/bewoners)

* De sluisjes (vijf?) die nog in de Alblasserwaard te vinden zijn als onroerend goed en onderdeel van de OHW. <https://www.oudehollandsewaterlinie.nl/wp-content/uploads/2019/01/OHW-actuvisie-180315SMALL.pdf>

Kies voor een positieve insteek

Het Erfgoedverhaal kan een katalysator zijn van het klimaat en biodiversiteitsverhaal, waterberging, duurzaamheid en bodemdaling. Het is een verbindend verhaal dat weerstanden oplost. De context waaronder het ontstaan is versus de context waar het nu voor gebruikt kan worden. Een positieve insteek, positief gelabeld.

A. Verdienmodellen: Ellende ombuigen tot vregude

De Republiek hield stand dankzij de waterlinie, maar die betekende weer **ellende voor het platteland**. !!! Misschien kunnen we die ellende omdraaien en 2022 maken "Alblasserwaard houdt stand en betekent vregude voor het platteland" (positief framen)

1. Het veenweidegebied positief labelen is een kans. Een meekoppelkans
2. Militair erfgoed staat in de belangstelling. Misschien een uitvloeisel van de wens van mensen ergens bij te horen, hun wortels te kennen en te omarmen.
3. Productie van lokale producten. Dat aansluit bij weten van welke boer het vlees bij je slager vandaan komt. Aandacht voor het persoonlijke, de streek, je omgeving is een sterk gevoelde trend in deze 'anonieme' maatschappij waar data gebruikt worden door mensen die je niet kent en die aan je verdienen.
4. Nieuwe teelten. Lisdodde teelt, blauw grasland, ander gebruik van het land.
5. Biodiversiteit,
6. Natuur en Recreatie,
7. Waterberging,
8. PlasDras (weidevogels en indruk van inundatie is niet afhankelijk van de precies waterhoogte),

- B.** EO Wijersprijz (landschapsprijz, <https://eowijers.nl>) als kans. De OHW is een belangrijke kans om in te zetten voor ontwikkeling van het gebied die ook de identiteit vergroot. Wederom positief labelen. Potentie en identiteit De EOWijersprijz.